

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

(Представлено д.е.н., проф. Кальченко Т.В.)

Досліджено основні перспективи та ризики розвитку українсько-китайських торгівельно-економічних відносин. Обґрунтовано, що для України існує значна потреба у залученні зовнішнього фінансування, а Китай є для цього одним із потенційних партнерів. Визначено сфери інтересів України щодо співпраці з Китаєм, а саме – залучення зовнішніх інвестицій, що дозволить активізувати економічне зростання в країні, забезпечить створення нових робочих місць. Визначено сферу інтересів Китаю в Україні, а саме можливість залучення українських технологій на китайський ринок із розміщенням виробництва на території Китаю. Встановлено, що для України це становить значну загрозу, оскільки через 5–7 років китайські партнери оволодіють українськими технологіями і потреба в українських партнерах зникне. Крім того, існує загроза нераціонального використання земельних ресурсів, що може призвести до їх виснаження та зниження якості. Для уникнення негативних наслідків економічної співпраці з Китаєм Україні необхідно виробити стратегію економічного партнерства, що забезпечуватиме задоволення національних інтересів.

Ключові слова: Україна; Китай; економічна співпраця; торгівля; торговельно-економічні відносини.

Постановка проблеми. Розподіл економічних сил у світі після світової валютно-фінансової кризи значно змінився. Позиції США та ЄС на світовій економічній арені значно похитнулися в результаті наслідків кризи та рецесії економіки ЄС у 2011–2012 рр. Крім того, негативно впливає на стан економіки країн-членів ЄС проблема мігрантів, що потребує не лише соціально-політичного, але й економічного вирішення. На тлі негативних тенденцій та лавиноподібного падіння національних економік розвинутих країн світу економіка Китаю є єдиною у світі, що під час світової валютно-фінансової кризи зберегла тенденцію приросту ВВП. На сьогодні економіка КНР є однією із найпотужніших економік країн світу, про що свідчить визнання національної грошової одиниці Китаю – юаня – світовою резервною валютою та включення до кошика валют, на основі яких розраховується вартість спеціальних прав запозичення МВФ [4].

У контексті стрімкого розвитку та потужності китайської економіки актуалізується питання формування нового економічного полюсу світу, до якого тяжітимуть менш сильні економіки. Для України Китай є стратегічним партнером, що може значно впливати на розвиток вітчизняної економіки. Китай має досить значний запас інвестицій, в яких відчуває потребу Україна. В свою чергу, Україна є привабливою для Китаю в сфері технологій та сільського господарства. Проте тісне співробітництво може мати не лише позитивні, але й негативні наслідки для української економіки.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання українсько-китайських економічних відносин надзвичайно актуальне на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки, а тому набуло широкого розгляду серед вчених-економістів. Зокрема, це питання досліджували О.Шпичак, Ю.Лупенко, М.Присяжнюк [1, 2], М.Смикова, П.Камінський [7], П.Черник, Г.Батищева [9], Х.Менг [5]. Проте охопити всі можливі аспекти економічної співпраці України та Китаю неможливо і багато питань залишаються нерозглянутими.

Метою дослідження є визначення позитивних ефектів українсько-китайських економічних відносин та можливих ризиків для вітчизняної економіки.

Основні результати дослідження. Офіційні дипломатичні зв'язки України та Китаю розпочалися одразу після здобуття нашою державою незалежності. 4 січня 1992 р. КНР та Україна підписали Коммюніке про встановлення дипломатичних зв'язків. Активізація китайсько-українських усесторонніх відносин і співробітництва почалася у 2010 р. Перша зустріч Президента України з головою КНР Ху Цзиньтао відбулася на саміті з проблем ядерної безпеки у Вашингтоні 12 квітня 2010 р. Лідери держав провели поглиблений обмін думками щодо розвитку двосторонніх відносин. Того самого року на зустрічі у
Києві
голова
КНР
Ху Цзиньтао висунув чотири пропозиції щодо розвитку двосторонніх відносин між Україною та Китаєм [10]:

1. Укріплювати політичний діалог і проводити консультації, поглиблювати і підвищувати рівень двосторонніх відносин.

2. У повному обсязі використовувати переваги торгово-економічного співробітництва, розкривати потенціал, розширювати масштаби кооперації, а в 2012 р. рівень торговельного обороту довести до 10 млрд дол.

3. Укріпити взаємозв'язки в межах міжнародних і регіональних організацій, разом сприяти миру у всьому світі, стабільності та розвитку.

4. Сприяти розвитку співробітництва і проводити обміни в галузях культури, освіти, спорту, туризму тощо і заохочувати дружні контакти серед молоді двох країн, укріплювати дружбу і розуміння між народами.

Починаючи з 2000 р. спостерігається позитивний тренд у розвитку економічних відносин двох держав, що особливо активізувався, починаючи з 2007 р., в частині прямих іноземних інвестицій в Україну джерелом походження з КНР (рис. 1)

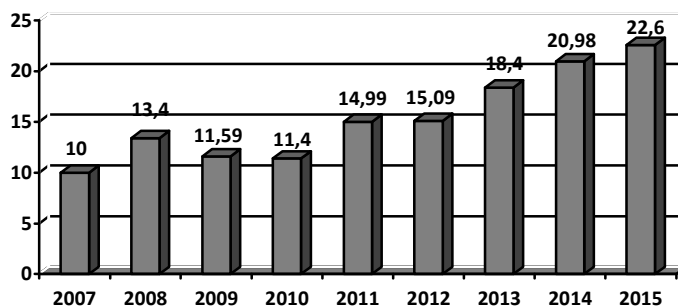

Рис. 1. Динаміка надходження прямих інвестицій КНР в економіку, млн. дол. [8]

Динаміка експортно-імпорتنних операцій та напрямки розвитку співпраці останніх 6 років свідчить про те, що збільшення товарообігу буде відбуватися за рахунок зростання імпорту в Україну китайських товарів і послуг. При цьому обсяги вітчизняного експорту в КНР будуть як і раніше мати стрибкоподібний характер і навряд чи перевищать щомісячний показник у 200 млн. дол. США.

Варто визнати, що сьогодні Україна потенційно не може забезпечити зростання експорту на територію КНР, що буде підтримувати тенденцію на збільшення розриву між обсягами імпорту та експорту і подальшого зростання негативного торговельного сальдо.

Дисбаланс спостерігається також за пріоритетними напрямками двостороннього співробітництва. Так, у той час як Пекін націлений на співпрацю з метою отримання доступу до технологій і ресурсів, з української сторони спостерігається лише інтерес до фінансових ресурсів Китаю на тлі зростаючого обсягу імпорту китайських товарів у країну.

Одним з найголовніших недоліків у співпраці України з Китаєм є відсутність стратегічних напрямів з використання та запозичення китайських технологій та інновацій, що могло б стати поштовхом до вдосконалення наявних в Україні технологій та залучення закордонного досвіду. Ще одним недоліком є те, що українська сторона надає Китаю можливості з використання вітчизняних технологій для розміщення виробництва на своїй території, що забезпечує створення робочих місць в китайській, а не українській економіці.

Збереження існуючої політики у високотехнологічних галузях має ресурс 5–7 років, після завершення якого Китай буде мати достатні знання, застосування яких не вимагатиме участі українських партнерів. Надалі інтереси Китаю в Україні будуть концентруватися на сировинних, ресурсних та експортних проектах.

Звертає на себе увагу й інтерес Китаю щодо розміщення в Україні технопарків і промислових парків. Вважаємо, що Китай розглядає Україну як вигідний експортний майданчик для створення потужностей з виробництва продукції, що направляється в країни ЄС. Підписання угоди про зону вільної торгівлі між Україною та ЄС створює для цього всі передумови. Зокрема, це актуально для легкої промисловості, плани з розвитку якої із залученням китайських інвесторів вже існують в Одеській області в межах технопарків та індустріальних парків. Ця галузь має податкові пільги в Україні і є пріоритетною сферою для китайської сторони. Товари, вироблені в Україні на китайських підприємствах (можливо китайськими робітниками), матимуть значний рівень конкурентоспроможності в країнах ЄС. Аналогічна ситуація може скластися в секторі переробки продукції АПК.

У результаті Україна отримає поліпшення торгового балансу, приплив інвестицій, однак може зіткнутися з комплексною соціальною проблемою китайських мігрантів і різкого погіршення екологічної ситуації в районі базування виробництв.

Варто зазначити, що економічні взаємовідносини України та Китаю мають передумовою ідею Нового Шовкового шляху, що реалізується КНР. Концепція Нового Шовкового шляху передбачає

перехід від реалізації переваг політичної взаємодії, географічної близькості, економічної взаємодоповнюваності і гуманітарної складової держав ареола древнього Шовкового шляху – до переваг практичного співробітництва і стійкого зростання, щоб ще більше зміцнити економічні зв'язки Євразії, поглибити взаємну співпрацю, використовуючи її інноваційні форми, розширити простір для розвитку. Тобто, головна ідея концепції «один пояс і один шлях» полягає в п'яти сполучних елементах: політична узгодженість; єдина інфраструктура; торговельні зв'язки; валютно-фінансові потоки; гуманітарне спілкування.

Проект Нового Шовкового шляху Україні безумовно потрібен, оскільки вигідний, насамперед, з точки зору реалізації переваг транзитної країни в контексті інтеграції у масштабне і перспективне міжрегіональне співробітництво нового, інноваційного типу, а також в аспекті вирішення фундаментальних економічних завдань, на врегулювання яких власних технологічних і фінансових ресурсів явно не вистачає, а перспектива їх появи в найближчі 10–20 років досить невизначена. Участь України у створенні інфраструктури економічного поясу Нового Шовкового шляху значною мірою сприяла б прогресу у справі підвищення рівня зайнятості працездатного населення тих регіонів, через які пройшов би Новий Шовковий шлях.

Крім того, значно наблизилася б до реальності перспектива увійти в Європу потрібним елементом загальноєвропейського ринку. Також вирішилось би питання національної безпеки, оскільки якби Україна стала повноправною частиною транснаціонального економічного поясу, єдиного транспортного коридору, відразу ж зросла б кількість держав, яким не треба було б пояснювати і доводити, чому Україну потрібно оберігати від зазіхань на суверенітет і територіальну цілісність. Крім усього іншого, всю інфраструктуру Економічного поясу Нового Шовкового шляху, насамперед транспортну, передбачається найнадійнішим чином охороняти і захищати, в разі необхідності.

У свою чергу, Україна в цілому відповідає потребам Нового Шовкового шляху. Україна і Китай з 2011 р. є стратегічними партнерами, з 2014 р. діє Договір про дружбу і співробітництво. Торговельні зв'язки є в наявності, хоча їх масштаби та обсяги далекі від задекларованих, а тим більше бажаних. Валютно-фінансові потоки між країнами теж присутні, що свідчить про наявність активної фази економічних відносин.

Розглядаючи можливі ризики економічної співпраці України та Китаю для нашої держави варто враховувати значну відмінність в економічній потужності держав. Ключовим ризиком є використання вітчизняних технологій для створення китайських зразків, що мають значно більший фінансовий ресурс для налагодження масового виробництва. Крім того, Пекін має значно більші можливості зі збуту продукції, беручи до уваги його позиції на ринках Африки, Південної Америки і Південно-Східної Азії.

Китай зацікавлений у розвитку логістично-транспортної системи України, яка б дозволила прискорити і здешевіти вантажно-пасажирське сполучення КНР з країнами Європи. Сьогодні поставка вантажів з Китаю в Західну Європу займає тиждень. 26 серпня 2010 р. під час українсько-китайського міжрегіонального форуму було презентовано проект будівництва найбільшого в Східній Європі логістичного центру, що планується звести в Борисполі. Цей центр покликаний скоротити доставку вантажів двох найбільших світових ринків – азіатського і європейського – з нинішніх 42-х до 14-ти днів. У даному контексті китайська сторона зацікавлена в створенні карго-терміналу, реконструкції та будівництві нових пасажирських терміналів аеропорту Бориспіль, що дозволить не лише використовувати інфраструктуру для експансії китайських товарів на ринок Європи, але і забезпечить замовленнями китайські підприємства з використанням кредитних ресурсів КНР.

Зростання населення Китаю і збільшення його добробуту, зменшення врожайності сільськогосподарських культур, погіршення якості китайських земель, перспектива дефіциту води, зміни клімату є серйозними викликами для продовольчої безпеки країни [6]. На даний момент, за наявними оцінками, Китай потребує близько 50 млн. га додаткових орних земель. Ця проблема вирішується офіційним Пекіном за допомогою активізації китайського капіталу в країнах, території яких можна використовувати для забезпечення Китаю продовольством [3].

Залежно від особливостей агропромислового комплексу в різних державах, національних законодавчих баз і економічних ризиків, Китай використовує різні методи входження капіталу в АПК: придбання землі (Австралія, Франція), оренда (Бразилія, Аргентина, Росія), надання сільськогосподарських машин і працівників в обмін на частину врожаю (Венесуела, Зімбабве). У межах цієї програми Китай надзвичайно зацікавлений у входженні свого капіталу на український ринок.

Аналіз особливостей ведення сільського господарства китайськими компаніями в Китаї і за кордоном дозволяє виокремити наступні ризики для України:

1. Погіршення якості землі через занадто інтенсивне виробництво сільськогосподарських культур. У Китаї поширене нерациональне культивування, занадто щільне засівання, надмірне використання хімічних добрив, у результаті чого ґрунти стрімко втрачають родючість.

2. Псування земель відходами промислового та побутового споживання.

3. Погіршення якості землі через активізацію виробництва соняшнику і ріпаку. У сфері інтересів Китаю щодо України перебуває виробництво олійних культур. З урахуванням особливостей ведення китайськими компаніями сільського господарства можна припустити, що правил сівозміни не дотримуватимуться, що призведе до деградації ґрунтів.

4. Погіршення якості української сільськогосподарської продукції.

5. Нелегальна міграція робочої сили. Китайські компанії, як правило, забезпечують свої підприємства робочою силою з КНР. Про це свідчить досвід країн Південно-Східної Азії, Росії, країн Африки на південь від Сахари. Для України, східні кордони якої фактично відкриті, це може обернутися збільшенням нелегального міграційного потоку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи сучасний стан економіки України, беззаперечним залишається той факт, що для успішного економічного розвитку нам потрібен сильний партнер, що забезпечить притік зовнішніх інвестицій. Найбільш потенційним партнером на сьогодні є Китай. Проте, незважаючи на беззаперечні переваги посилення та поглиблення економічної співпраці з Китаєм, для нашої країни існують досить серйозні потенційні загрози, що можуть через 10–15 років спричинити значні структурні зрушення. У зв'язку із цим, при проведенні інтенсифікації економічної взаємодії з КНР необхідно вибудувати стратегічну карту співпраці з тією метою, щоб забезпечити країну від негативних екстерна дій, що пов'язані з особливостями ведення бізнесу китайськими партнерами.

Список використаної літератури:

1. Аналіз і прогноз кон'юнктури світових ринків продукції рослинництва / О.М. Шпичак, О.Ю. Лупенко, М.В. Присяжнюк та ін. ; за ред. О.М. Шпичака. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 516 с.
2. Аналіз і прогноз кон'юнктури світових ринків продукції тваринництва / О.М. Шпичак, О.Ю. Лупенко, М.В. Присяжнюк та ін. ; за ред. О.М. Шпичака. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 250 с.
3. Жуджунь Д. Феномен экономического развития Китая / Д.Жуджунь, М.М. Ковалев, В.В. Новик. – Мн. : Издат. центр БГУ, 2008. – 446 с.
4. МВФ включив китайський юань до кошика резервних валют [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1198555-mvf-vklyuchiv-kitayskiy-yuan-do-koshika-rezervnih-valyut.html>.
5. Менг Х. Українсько-китайські відносини наприкінці ХХ–початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 07.00.02 / Х.Менг ; Київський славістичний університет. – К., 2005. – 20 с.
6. Новости аграрных рынков (7 ноября–14 ноября 2014 г.). – Вып. № 39–11 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://uga-port.org.ua/sites/default/files/2014_11_14_vestnik_39.pdf.
7. Смикова М.О. Українсько-китайські відносини / М.О. Смикова, П.Д. Камінський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=2806>.
8. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Китаєм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://china.mfa.gov.ua/ukraine-cn/trade>.
9. Черник П. Україна – Китай: стан та перспективи взаємин / П.Черник, Г.Батищева // Держава і право. – 2010. – Вип. 50. – С. 678–688.
10. Чжунго Вайцзяо 2011: Китайская дипломатия. – Пекин : МИД КНР, 2011. – С. 213–214.

References:

1. Shpychak, O.M., Lupenko, O.Ju. and Prysyzhnyuk, M.V. (2012a), *Analiz i prognos kon'junkturny svitovyh rynkiv produkci' roslynnytva* [Analysis and business cycle forecast of the world markets of production of plant growing], NNC IAE, Kyiv, 516 p.
2. Shpychak, O.M., Lupenko, O.Ju. and Prysyzhnyuk, M.V. (2012b), *Analiz i prognos kon'junkturny svitovyh rynkiv produkci' tvarynnytva* [Analysis and business cycle forecast of the world markets of production of animal husbandry], NNC IAE, Kyiv, 250 p.
3. Zhudzhun', D., Kovalev, M.M. and Novik, V.V. (2008), *Fenomen ekonomicheskogo razvitiya Kitaya* [Phenomenon of economic development of China], Izdatel'skiy tsentr BGU, Minsk, 446 p.
4. UNIAN (2015), “MVF vkljuchyv kytajs'kyj juan' do koshyka rezervnyh valjut” [The IMF has included the Chinese yuan in a basket of reserve currencies], available at: <http://economics.unian.ua/finance/1198555-mvf-vklyuchiv-kitayskiy-yuan-do-koshika-rezervnih-valyut.html> (accessed 21 March 2016).
5. Meng, H. (2005), *Ukrai'ns'ko-kytajs'ki vidnosyny naprykinci XX-pochatku XXI stolittja: Author's abstract* [The Ukrainian-Chinese relations at the end of XX–the beginning of the 21st century], Kyi'vs'kyj slavistychnyj universytet, Kyiv, 20 p.

6. *Novosti agrarnykh rynkov* (2014), Vol. 39–11 [News of the agrarian markets], available at: http://uga-port.org.ua/sites/default/files/2014_11_14_vestnik_39.pdf (accessed 21 March 2016).
7. Smykova, M.O. and Kamins'kyj, P.D. (2012), “Ukrai'ns'ko-kytajs'ki vidnosyny”, [Ukrainian-Chinese relations], available at: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=2806> (accessed 21 March 2016).
8. Embassy of Ukraine to the People's Republic of China (2016), *Torgovel'no-ekonomichne spivrobitnyctvo mizh Ukrai'noju ta Kytajem* [Trade and economic cooperation between Ukraine and China], available at: <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/trade> (accessed 21 March 2016).
9. Chernyk, P. (2010), “Ukrai'na–Kytaj: stan ta perspektyvy vzajemyn” [Ukraine–China: condition and prospects of relations], *Derzhava i pravo*, Vol. 50, pp. 678–688.
10. Chzhungo, Vaytzyao (2011), *Kitayskaya diplomatiya* [Chinese diplomacy], MID KNR, Pekin, pp. 213–214.

РОГОВИЙ Вадим Геннадійович – аспірант кафедри міжнародного менеджменту, ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”.

Наукові інтереси:

- проблеми міжнародної економіки;
 - українсько-китайські економічні відносини.
- E-mail: Rogovoyvadim@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 22.03.2016.